

Joanna Żelazko

Unieważnienia wyroków Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi z lat 1946–1955 przez sądy RP

Unieważnienia wyroków wydanych w latach 1946–1955 przez wojskowe sądy rejonowe (WSR) i uzasadnienia tych decyzji pokazują, jak współcześni sędziowie, wolni od ideologicznych uwikłań, oceniają werdykty wydane przed ponad pięćdziesięciu laty w stosunku do żołnierzy tzw. drugiej konspiracji. Przedstawianą analizę przeprowadzono, opierając się na unieważnieniach procesów toczących się przed WSR w Łodzi.

Pierwsze rozprawy kwestionujące wyroki WSR odbywały się w Polsce od 1956 r.¹ Były rezultatem „odwilży”, a często również pokazowego rozliczania przez władze „winnych przekraczania uprawnień”. Mimo że tendencja do przywracania dobrego imienia skazanym była krótkotrwała, pozwalała – przynajmniej niektórym – żołnierzom drugiej konspiracji uzyskać warunkowe zwolnienie z odbywania kary, a w nielicznych przypadkach uwolnienie od winy².

Adam Trybus „Gaj”, kierujący od 1945 r. w woj. łódzkim organizacją niepodległościową Ruch Oporu Armii Krajowej (ROAK), skazany 11 lipca 1951 r. na 15 lat pozbawienia wolności, po zwolnieniu z więzienia w 1955 r. zabiegał o uchylenie wyroku i rehabilitację. W piśmie do Prokuratora Generalnego w Warszawie tak motywował swoją prośbę: „Będąc głęboko przekonany, że cała moja sprawa wynika z panujących wówczas nadużyć i nieprawidłowości w aparacie bezpieczeństwa i wymiarze sprawiedliwości – proszę o wznowienie procesu. Nie chcę bowiem, mimo że zostałem wypuszczony na wolność – żyć w społeczeństwie jako obywatel skazany za działalność przeciwko Polsce”³. Jego zabiegi zostały uwieńczone sukcesem. Postanowieniem Zgromadzenia Sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego z 20 lutego 1957 r. został zrehabilitowany⁴.

¹ M. Stanowska, *Sprawy polityczne z lat 1944–1956 w świetle orzeczeń rehabilitacyjnych Sądu Najwyższego w latach 1988–1991*, „Studia Iuridica” 1995, t. 27, s. 65–92.

² Przykładem może być proces Kazimierza Moczarskiego – wyrokiem z 11 XII 1956 r. w procesie rehabilitacyjnym sędziowie potwierdzili całkowitą bezzasadność oskarżeń, na podstawie których skazano uprzednio Moczarskiego, i uniewinnili go od zarzucanych mu czynów (K. Moczarski, *Rozmowy z katem*, Warszawa 1978; *idem*, *Zapiski*, oprac. A.K. Kunert, Warszawa 1990).

³ E. Wawrzyniak, *Z wyroku władzy ludowej*, Warszawa 1995, s. 103.

⁴ AIPN Łd, 6/1426, t. 3, Postanowienie Zgromadzenia Sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego, 20 II 1957 r., k. 901–902.

Unieważnienia wyroków Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi...

Mimo pozornie pozytywnego nastawienia władz do unieważniania niesłuszných orzeczeń trudno było w rzeczywistości uzyskać zakwestionowanie decyzji oficerów śledczych urzędu bezpieczeństwa i sędziów WSR. Dopiero przemiany polityczne, które zaszły w Polsce w 1989 r., pozwoliły na rewizję ocen wydarzeń historycznych. Przejawiało się to nie tylko w oficjalnym świętowaniu rocznic wydarzeń związanych z działalnością żołnierzy Polskiego Państwa Podziemnego oraz żołnierzy drugiej konspiracji, ale również w licznych publikacjach wspomnieniowych uczestników i świadków tych zdarzeń. Ponadto rozpoczęto wówczas systematyczne badania naukowe aparatu represji komunistycznego państwa wobec przeciwników politycznych. Ich rezultaty ukazywały się – i nadal ukazują – w formie monografii oraz licznych artykułów naukowych i popularnonaukowych⁵.

Byli żołnierze Armii Krajowej oraz formacji pokrewnych mogą nareszcie zrzec się we własnych organizacjach kombatanckich i propagować wolną od komunistycznej propagandy wiedzę o wydarzeniach, w których uczestniczyli. Ważnym uzupełnieniem działań mających na celu przewrócenie dobrego imienia żołnierzom wiernym rządowi polskiemu na uchodźstwie stała się ustawa sejmowa z 23 kwietnia 1991 r. O uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego⁶. Na jej podstawie skazani przez WSR, ich rodziny bądź osoby zainteresowane (np. działające wspólnie ze skazanym w tej samej organizacji niepodległościowej) mogą starać się o unieważnienie wyroków. Ustawa dotyczy również osób skazanych na karę śmierci, zarówno ułaskawionych, jak i straconych. W tym ostatnim przypadku można jedynie przywrócić dobre imię i cześć tym, których w imię politycznej wendety zabijano

⁵ Wśród bogatej literatury przedmiotu warto zwrócić uwagę na publikacje: W. Frazik, B. Kopka, G. Majchrzak, *Dzieje aparatu represji w PRL (1944–1989). Stan badań*, Warszawa–Kraków 2004, www.ipn.gov.pl; H. Czarnecki, *Informator o dokumentach sądowo-więziennych z lat 1944–1956*, Poznań 1993; L.M. Hudała, *Analiza ustaw rehabilitacyjnych w niektórych państwach postkomunistycznych*, „Studia Iuridica” 1999, t. 35; K. Kauba, *Ustawa „rehabilitacyjna”*, „Studia Iuridica” 1995, t. 27; P. Kładoczny, *Kara śmierci jako wykładnik polityki karnej państwa w latach 1944–1956* [w:] *Przestępstwa sędziów i prokuratorów w Polsce lat 1944–1956*, Warszawa 2000; *idem*, *Prawo jako narzędzie represji w Polsce Ludowej (1944–1956). Prawna analiza kategorii przestępstw przeciwko państwu*, Warszawa 2004; J. Poksiński, „*My, sędziowie, nie od Boga...*”. *Z dziejów sądownictwa wojskowego PRL 1944–1956. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1996; G. Rejman, *Prawo karne w latach 1944–1956*, „Studia Iuridica” 1992, t. 22; *eadem*, *Prawo karne jako środek przymusu państwowego w latach 1944–1956*, „Niepodległość i Pamięć” 1997, nr 1; M. Sokołowski, *Roszczenia majątkowe następców osoby represjonowanej*, „Palestra” 1995, nr 3–4; M. Stanowska, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach rehabilitacyjnych w latach 1988–1991*, „Archiwum Kryminologii” 1993, t. 20; *eadem*, *Sprawy polityczne z lat 1944–1956 w świetle orzeczeń rehabilitacyjnych Sądu Najwyższego w latach 1988–1991*, „Studia Iuridica” 1995, t. 27; K. Szwaagrzyk, *Golgota wrocławska 1945–1956*, Wrocław 1996; *idem*, *Prawnicy czasu bezprawia: sędziowie i prokuratorzy wojskowi w Polsce 1944–1956*, Kraków–Wrocław 2005; C. Wójcik, *Rola i zadania sądownictwa wojskowego w okresie represji politycznych 1944–1956*, „Pamięć i Sprawiedliwość”. *Biuletyn GKBZpNP* 1996, t. 39; Z.A. Ziemia, *Prawo karne Polski Ludowej w latach 1944–1956* [w:] *Stalinizm*, red. J. Kurczewski, Warszawa 1991; S. Zwoliński, *Skazani na śmierć przez sądy WP w latach 1944–1945. Wyroki, których być nie powinno*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1992, nr 1.

⁶ DzU 1991, nr 34, poz. 149.

Artykuły

w majestacie ułomnego prawa jako „wrogów ludu”. Są wśród nich m.in. żołnierze sztabu I Komendy Konspiracyjnego Wojska Polskiego (KWP): Stanisław Sojczyński „Warszyc”, Henryk Glapiński „Klinga”, Ksawery Błasiak „Albert”, Marian Knop „Własow”, Albin Ciesielski „Montwiłł” i Stanisław Żelanowski „Nałęcz”, skazani 17 grudnia 1946 r. na karę śmierci⁷, straceni 19 lutego 1947 r. – trzy dni przed ogłoszeniem amnestii, która uratowałaby im życie – i pochowani wnieznanym dotąd miejscu. Sąd Wojewódzki (SW) w Łodzi wyrokiem z 14 października 1992 r. uznał te wyroki za nieważne, będące wynikiem odwetu politycznego. Dopiero po 45 latach rodziny zamordowanych doczekały się formalnego przywrócenia im dobrego imienia.

Podobnie sytuacja przedstawia się ze skazanym 4 marca 1949 r. na karę śmierci dowódcą III Komendy KWP Janem Małolepszym „Muratem”, mimo iż oficjalnie wyrok nie został wykonany. Choć WSR zakończył sprawę orzeczeniem kary, 10–11 marca 1949 r. „Murat” był ponownie przesłuchiwany. Funkcjonariusze WUBP w Łodzi chcieli uzyskać od niego informacje obciążające innych aresztowanych żołnierzy KWP. Na skutek tortur Małolepszy zmarł trzy dni później. W oficjalnej dokumentacji podano natomiast, że śmierć nastąpiła z przyczyn naturalnych⁸. Wydany nań przez WSR wyrok unieważnił SW w Łodzi 29 marca 1993 r.

Unieważnienia wyroków wydanych przez sędziów łódzkiego WSR przeprowadzane były nie tylko w Sądzie Okręgowym w Łodzi (do 1998 r. Sądzie Wojewódzkim⁹), ale również w sądach innych miast, które przed zmianami administracyjnymi z 1975 r. należały do województwa łódzkiego¹⁰, np. w: Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu. Rozprawy takie prowadzono także niekiedy w miejscowościach niezwiązanych terytorialnie z Łódzkiem, np. w Kielcach, ponieważ powiaty konecki i opoczyński do 1950 r. należały do województwa łódzkiego, więc ich mieszkańcy również skazywani byli przez WSR w Łodzi, a także Bydgoszczy, gdyż tam znajduje się siedziba sądu Pomorskiego Okręgu Wojskowego. Skazani, którzy w czasie popełnienia „przestępstwa” i wydania przez WSR wyroku byli żołnierzami WP, unieważnienia mogą otrzymać po rozpatrzeniu sprawy przez sąd właściwego okręgu wojskowego.

W uzasadnieniach unieważnień wyroków byłego WSR najczęściej znajduje się zapis: „Zważywszy, że zarówno opis czynów przypisanych, jak i przyjętej kwalifikacji prawnej wskazują, iż czyny popełnione zostały w związku z działalnością na

⁷ AIPN Łd, 6/43, t. 1, Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie S. Sojczyńskiego i innych, 17 XII 1946 r., k. 661–679.

⁸ J. Poksiński, „*My, sędziowie, nie od Boga...*”. *Z dziejów Sądownictwa Wojskowego PRL 1944–1956. Materiały i dokumenty*, Warszawa 1996, s. 226–227; T. Toborek, *Likwidacja Konspiracyjnego Wojska Polskiego w Łódzkiem w latach 1945–1951*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2004, nr 1(5), s. 99–100.

⁹ Od 1 I 1999 r. na mocy ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych, w miejsce sądów wojewódzkich powstały sądy okręgowe (DzU 1998, nr 160, poz. 1064).

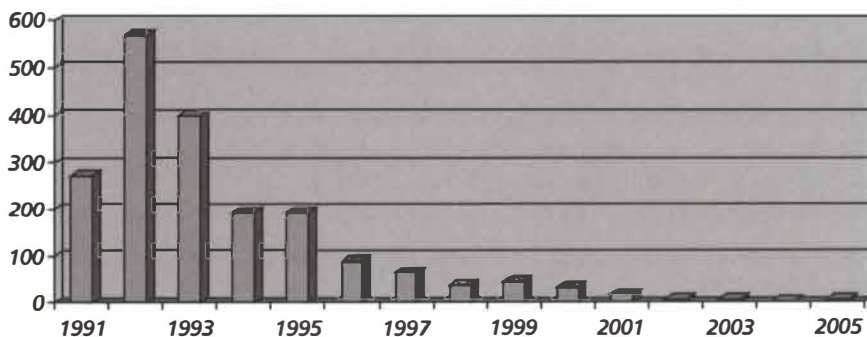
¹⁰ W latach 1945–1950 woj. łódzkie obejmowało powiaty: brzeziński, konecki, kutnowski, łaski, łęczycki, łódzki, łowicki, opoczyński, piotrkowski, radomszczański, rawski, sieradzki, skierniewicki i wieluński; w 1950 r. wyłączono z niego pow. konecki i opoczyński; a w 1954 r. utworzone zostały pow.: bełchatowski, pajęczański, poddębicki i wieruszowski. Ustawa z 28 V 1975 r. wprowadzała z dniem 1 VI 1975 r. podział Polski na 49 województw (DzU 1975, nr 16, poz. 91).

Unieważnienia wyroków Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi...

rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego [...] opisany wyrok uznany został za nieważny”¹¹.

Pojawiają się również mniej lakoniczne uzasadnienia, odnoszące się bezpośrednio do działalności konkretnej osoby. Niestety, najczęściej przejmują one język źródła, powielając dezawuuujące żołnierzy powojennej konspiracji sformułowania. W uzasadnieniu unieważnienia wyroku Czesława Kijaka czytamy: „od listopada 1945 r. do kwietnia 1946 r. na terenie pow. wieluńskiego usiłował **usunąć przemocą ówczesny ustrój Państwa Polskiego** [podkreślenie – J.Ż.] przez to, że pełnił funkcję komendanta pow. wieluńskiego KWP, w którego programie znajdowała się walka zbrojna z władzami komunistycznymi”¹². Powtarzanie przez współczesne sądy pejoratywnych określeń z uzasadnień wyroków WSR razi poszkodowanych i umniejsza ich satysfakcję z uzyskanych unieważnień.

Skalę zainteresowania byłych więźniów politycznych skazanych przez WSR w Łodzi oraz ich rodzin uzyskaniem unieważnienia wyroków obrazują dane z repertoriów sądowych¹³. W poszczególnych latach kształtowało się ono w następujący sposób: 1991 – 274 wniosków, 1992 – 569, 1993 – 399, 1994 – 192, 1995 – 192, 1996 – 88, 1997 – 64, 1998 – 37, 1999 – 44, 2000 – 31, 2001 – 17, 2002 – 8, 2003 – 8, 2004 – 2 i 2005 – 8 (zob. wykres). Łącznie – 1933 osoby, co stanowi 22,4% skazanych przez WSR w Łodzi. Wyroki te zapadły w 1037 procesach sądowych, jest to 19% ogółu spraw, które toczyły się przed łódzkim WSR. Podsumowując te dane, można stwierdzić, iż prawie co czwarta osoba skazana w latach 1946–1955 złożyła wniosek o unieważnienie wyroku, stanowi to blisko 1/5 spraw, które toczyły się przed WSR w Łodzi.

Liczba wniosków o unieważnienie wyroków

¹¹ AIPN Łd, 6/2388, Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi w sprawie B. Soi, 29 XI 2000 r., k. 348.

¹² *Ibidem*, 6/43, t. 2, Postanowienie Sądu Wojewódzkiego w Łodzi w sprawie Cz. Kijaka, 23 XII 1991 r., k. 899.

¹³ Wszystkie zamieszczone w artykule obliczenia wykonała autorka na podstawie danych z repertoriów byłego WSR w Łodzi przechowywanych w Wydziale IV Karnym Sądu Okręgowego w Łodzi.

Artykuły

Składanie wniosków nasiliło się wyraźnie bezpośrednio po wejściu w życie zezwalającej na to ustawy, czyli w latach 1991–1993. Byli żołnierze drugiej konspiracji z satysfakcją przyjęli ustawowo zagwarantowaną możliwość ostatecznego odzyskania dobrego imienia. Niestety, z upływem czasu wielu z nich zmarło, dlatego ubyłoby chętnych do dochodzenia dziejowej sprawiedliwości.

Największa liczba wniosków o unieważnienie wyroków WSR przypadła na 1992 r. z kilku powodów. Ustawę wydano w kwietniu 1991 r., a więc w tamtym roku było o kilka miesięcy mniej na przeprowadzenie procesów. Spowodowało to rozpatrzenie części wniosków złożonych w 1991 dopiero w 1992 r. Pozytywne orzeczenia sądów zachęcały niewątpliwie innych kombatantów do składania wniosków. Upływ czasu przyczyniał się również do rozpowszechnienia informacji o takiej możliwości prawnej.

Wśród tych, którzy z niej skorzystali, znalazła się np. Bronisława Borowska – łączniczka organizacji „Wolność i Niezawisłość” Okręgu Łódzkiego, którą 18 lutego 1947 r. WSR w Łodzi skazał na 10 lat pozbawienia wolności. Była jedną z tych osób, które osobiście usłyszały orzeczenie unieważniające wyrok sprzed lat. Decyzję w tej sprawie SW w Łodzi podjął 28 października 1991 r. Podobne rozstrzygnięcie zapadło 23 lutego 1993 r. w sprawie Kazimierza Grendy „Grudy” – prezesa Okręgu Łódź WiN, skazanego 15 stycznia 1947 r. na karę śmierci, zmienioną na mocy ustawy o amnestii na 15 lat więzienia¹⁴. Wyrok SW zapadł jednak wiele lat po śmierci Grendy, który – z powodu złego stanu zdrowia, trwale nadwyreżonego pobylem w więźniu – zmarł 10 marca 1959 r.

Nie wszystkie wyroki wydane w latach 1946–1955 przez WSR w Łodzi miały charakter polityczny. Część osób skazano za przestępstwa pospolite, posiadanie broni (niezwiązane z oporem przeciwko władzy komunistycznej) lub jednorazową pomoc udzieloną konspiratorom, ale pod przymusem, a nie z powodu solidaryzowania się z nimi. Dlatego wnioski o unieważnienie wyroków WSR współczesne sądy nie zawsze rozpatrują pozytywnie. Wśród decyzji negatywnych znajdują się:

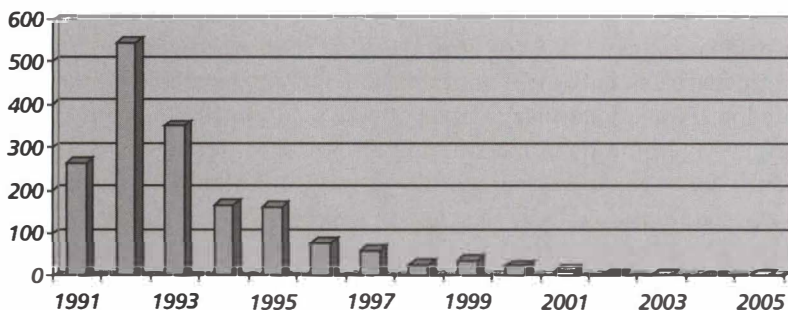
- oddalenia wniosków – kiedy sąd uznał, że przyczyna skazania nie wynikała z działalności na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego,
- umorzenia postępowań – najczęściej w przypadku gdy osoby składające wniosek same go wycofały,
- zawieszenia postępowań – kiedy nastąpiła trwała przeszkoda w ich kontynuowaniu, np. choroba uczestnika postępowania (mogą zostać ponownie podjęte po jej ustąpieniu),
- postanowienia o pozostawieniu spraw bez rozpoznania – gdy już wyrokiem z WSR oskarżony został od czynu niewinny lub sprawa została umorzona,
- postanowienia o pozostawieniu spraw bez biegu – kiedy wniosek złożyła osoba do tego nieuprawniona lub znalazły się w nim braki formalne, których wnioskodawca nie uzupełnił.

Pośród ogółu rozpatrywanych w latach 1991–2005 wniosków o unieważnienie wyroków WSR w Łodzi uzyskało je 1741 osób (90,1% ogółu składających).

¹⁴ Archiwum Wojsk Lądowych (AWL), WSR w Łodzi, 8/47, t. 1, Wyrok w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie K. Grendy i innych, 15 I 1947 r., k. 219–226.

Unieważnienia wyroków Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi...

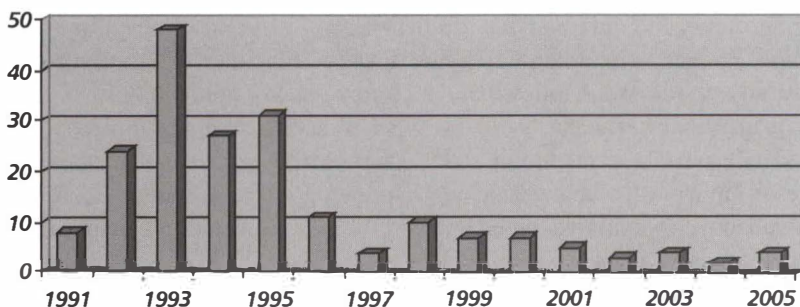
W podziale na lata przedstawia się to następująco: 1991 – 266, 1992 – 544, 1993 – 351, 1994 – 167, 1995 – 163, 1996 – 77, 1997 – 60, 1998 – 27, 1999 – 37, 2000 – 24, 2001 – 12, 2002 – 5, 2003 – 4, 2004 – 0 oraz 2005 – 4 (zob. wykres).

Liczba unieważnionych wyroków WSR w Łodzi

Większość unieważnionych wyroków przypada na lata 1991–1993. Wynika to w sposób bezpośredni z liczby złożonych wniosków. Ponadto można przypuszczać, że w pierwszym okresie po wydaniu ustawy zgłosiło się do sądów więcej osób, które w latach 1945–1955 brały aktywny udział w działalności konspiracyjnej i pragnęły to potwierdzić na drodze prawnej.

Sądy nie wydały pozytywnego orzeczenia w stosunku do 192 osób, tj. 9,9% wnioskujących. Szczegółowo rozkłada się to w ten sposób: 1991 – 8, 1992 – 24, 1993 – 48, 1994 – 27, 1995 – 31, 1996 – 11, 1997 – 4, 1998 – 10, 1999 – 7, 2000 – 7, 2001 – 5, 2002 – 3, 2003 – 4, 2004 – 2 i 2005 – 4 (zob. wykres).

Liczba wyroków WSR w Łodzi, które nie zostały unieważnione

Największa liczba wyroków byłego WSR w Łodzi, które nie zostały unieważnione, przypada na 1993 r. Powodem może być fakt, że zachęczone pozytywnymi wyrokami sądów, wnioski zaczęły składać również osoby, których działalności nie można uznać za konspirację o charakterze politycznym. Zapewne niekiedy spowodowane to

Artykuły

było niewiedzą o warunkach decydujących o unieważnieniu, choć nie można także wykluczyć, że wśród wnioskujących mogli znaleźć się i tacy, którzy – licząc np. na brak stosownej dokumentacji – chcieli wykorzystać zaistniałą sytuację dla własnych korzyści.

Często odmowa spowodowana była tym, że wnioskodawcy nie zrozumieli intencji ustawodawcy. Tak było w przypadku Teofili Dziwińskiej, która chciała unieważnić wyrok skazujący jej męża na dwa lata pozbawienia wolności za to, że nie zawiadomił funkcjonariuszy UB o pobycie w lutym 1948 r. w domu jego matki żołnierzy KWP. Mimo pozornie słusznego roszczenia sędziowie SO w Łodzi nie uwzględnili wniosku. W uzasadnieniu wyjaśnili, iż Antoni Dziwiński nie angażował się w działalność niepodległościową Polski po 1945 r. Zaś w świetle przepisów ustawy „lutowej” jest to warunkiem koniecznym do uzyskania unieważnienia wyroku. Jak zeznała w 2004 r. Teofila Dziwińska, jej mąż „władzy ówczesnej nie był przeciwny”. Nie udzielał też w sposób świadomy pomocy żadnej organizacji niepodległościowej, natomiast o przenocowaniu przez matkę żołnierzy KWP nie doniósł z obawy przed zemstą partyzantów¹⁵. Trudno w tej sytuacji oczekiwać, że SO mógłby przychylić się do prośby wnioskodawcy, bowiem jego postępowanie wynikało z pobudek zupełnie odmiennych od przewidywanych przez ustawę z 1991 r.

SO w Łodzi nie uwzględnił także wniosku Józefa Łaskiego, skazanego 19 września 1946 r. na rok więzienia z warunkowym zawieszeniem na dwa lata za nielegalne posiadanie broni. W toku postępowania przed SO wnioskodawca wyjaśnił, iż broń była pamiątką otrzymaną od brata i nie miała żadnego związku z działalnością antykomunistyczną, gdyż po zakończeniu wojny Łaski nie należał do konspiracji. Wprawdzie w czasie okupacji hitlerowskiej był żołnierzem AK, ale wyrok WSR nie odnosił się do tego faktu. Nie można więc uznać go za przejaw represji komunistycznego państwa wobec byłego akowca¹⁶. Decyzję sądu pierwszej instancji podtrzymał Sąd Apelacyjny w Łodzi. Sędziowie stwierdzili, iż: „podane przez J. Łaskiego fakty nie dają podstaw do przyjęcia, że był on represjonowany [...] za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego”¹⁷. Tym samym nie było podstaw, aby wyrok WSR unieważnić na mocy ustawy „lutowej”.

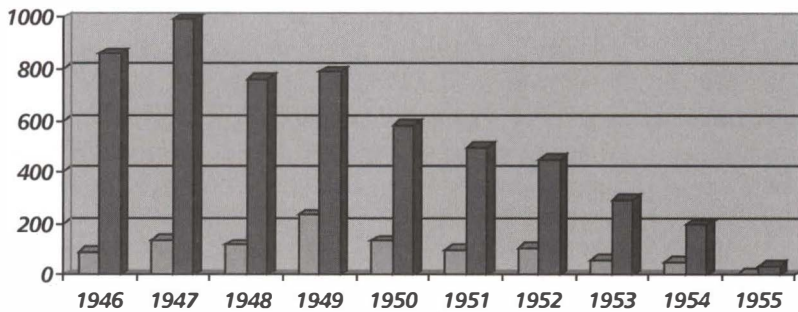
Analizując unieważnienia wyroków WSR w Łodzi, warto przyjrzeć się, ile z nich – w podziale na lata działalności sądu – współcześnie zakwestionowano bądź nie. Zainteresowani wnieśli o unieważnienie 91 spraw z 1946 r., co stanowi 10,6% procesów przeprowadzonych w tym roku przed łódzkim WSR. W podziale na kolejne lata (zob. wykres) przedstawia się to następująco: 1947 r. – 136 spraw (13,7%), 1948 r. – 118 (15,5%), 1949 r. – 236 (29,9%), 1950 r. – 134 (23%), 1951 r. – 97 (19,5%), 1952 r. – 109 (24,1%), 1953 r. – 57 (19,3%), 1954 r. – 52 (26,7%) i w 1955 r. – 7 (19,4%).

¹⁵ SO w Łodzi, IV Ko 4/03 Un, Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi w sprawie Antoniego Dziwińskiego, 10 XII 2004 r., b.p.

¹⁶ *Ibidem*, IV Ko 5/04 Un, Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi w sprawie Józefa Łaskiego, 16 V 2005 r., b.p.

¹⁷ *Ibidem*, II AKz 141/05, Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi w sprawie Józefa Łaskiego, 14 VI 2005 r., b.p.

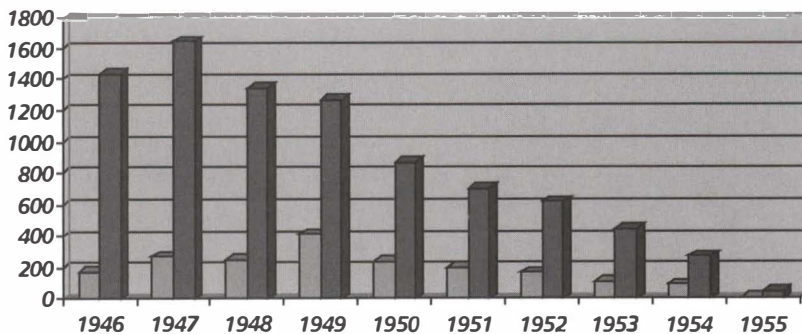
Unieważnienia wyroków Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi...

Sprawy o unieważnienie wyroków w stosunku do liczby spraw WSR

Z analizy wynika, iż najczęściej zakwestionowanych spraw sądowych byłego WSR sfinalizowano w 1949 r. Jedną z przyczyn takiej sytuacji może być to, że do 1948 r. żołnierzom drugiej konspiracji udawało się często stawiać skuteczny opór aparatowi bezpieczeństwa. Ponadto w tym okresie wśród spraw prowadzonych przed WSR wiele dotyczyło funkcjonariuszy MO lub UB, a także żołnierzy WP i KBW, np. w zakresie przekraczania przez nich uprawnień służbowych albo dezercji. Z oczywistych względów sprawy te nie podlegają unieważnieniu w myśl ustawy z 23 kwietnia 1991 r. Lata 1948–1949 to czas „ostatecznej rozprawy z podziemiem”, gdyż komuniści chcieli skierować większe siły do walki z innym „wrogiem” – Kościołem katolickim. Dlatego w 1949 r. odsetek procesów politycznych mógł być większy.

Ponieważ w czasie jednej rozprawy sądowej mogło być osadzonych kilka osób, liczba spraw różni się od liczby skazanych, którzy wnieśli o unieważnienie wyroków. Spośród ogółu skazanych wnioski o unieważnienie wyroków złożyło: w 1946 r. – 175 osób (12,2% ogółu skazanych w tym roku przez WSR), w 1947 r. – 271 (16,5% całości), w 1948 r. – 251 (18,7%), w 1949 r. – 412 (32,5%), w 1950 r. – 242 (27,8%), w 1951 r. – 200 (28,6%), w 1952 r. – 168 (27,3%), w 1953 r. – 114 (25,5%), w 1954 r. – 90 (33,3%) i 1955 r. – 10 (20,8%) (zob. wykres).

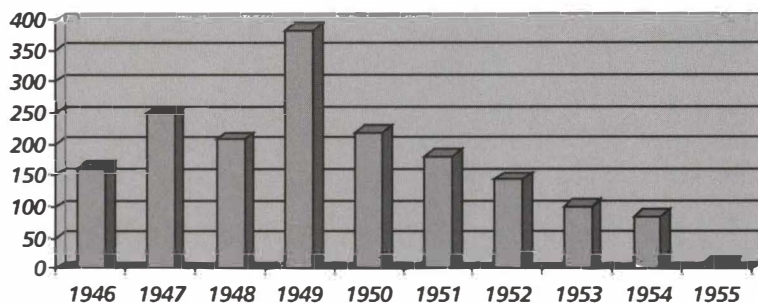
Liczba wniosków o unieważnienie wyroków w stosunku do skazanych przez WSR

Artykuły

Liczba osób, które złożyły wnioski o unieważnienie wyroków, waha się od 12,2% do 33,3% skazanych przez WSR w kolejnych latach funkcjonowania tego sądu. Najwięcej, bo aż 1/3 skazanych w 1954 r., zakwestionowała orzeczenie ich winy, oczekując uznania tych wyroków za nieważne.

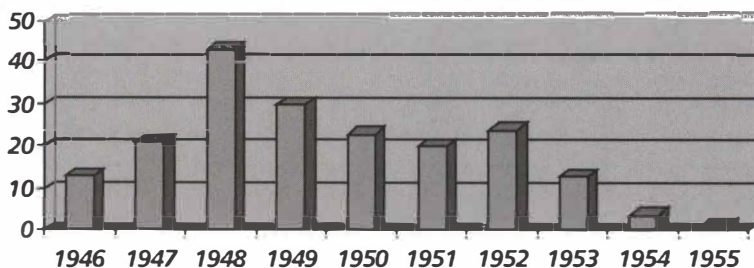
Ogółem unieważniono 1741 wyroków, czyli 90,067% orzeczeń z czasów komunistycznych represji. W podziale na poszczególne lata działalności WSR w Łodzi przedstawia się to następująco: z 1946 r. – 162 (9,3% orzeczeń), z 1947 r. – 250 (14,4%), z 1948 r. – 208 (11,9%), z 1949 r. – 382 (21,9%), z 1950 r. – 219 (12,6%), z 1951 r. – 180 (10,3%), z 1952 r. – 144 (8,3%), z 1953 r. – 101 (5,8%), z 1954 r. – 86 (4,9%) oraz z 1955 r. – 9 (0,5%) (zob. wykres).

Liczba wniosków uwzględnionych z poszczególnych lat

Nasilanie się zwalczania przez władze działalności żołnierzy drugiej konspiracji w latach 1948–1949 potwierdza zwiększony w tym okresie procent procesów politycznych przed łódzkim WSR oraz – pośrednio – liczba unieważnień wyroków, największa w odniesieniu do 1949 r.

Spśród ogółu wniosków o unieważnienie wyroków WSR w Łodzi współczesne sądy nie uwzględniły 192, tj. 9,9% całości. Szczegółowo rozkłada się to w ten sposób: z 1946 r. – 13 (6,8% złożonych wniosków), z 1947 r. – 21 (10,9%), z 1948 r. – 43 (22,4%), z 1949 r. – 30 (15,6%), z 1950 r. – 23 (12%), z 1951 r. – 20 (10,4%), z 1952 r. – 24 (12,5%), z 1953 r. – 13 (6,8%), z 1954 r. – 4 (2,1%) i z 1955 r. – 1 (0,5%) (zob. wykres).

Liczba wniosków nieuwzględnionych z poszczególnych lat

Liczne unieważnienia orzekane od 1991 r. powodowały, że próbę uzyskania takiej

Unieważnienia wyroków Wojskowego Sądu Rejonowego w Łodzi...

decyzji podejmowały również osoby, którym ona nie przysługuje. Najwięcej z nich, ponad 22%, sądzonych było w 1948 r.

Analiza unieważnień wyroków WSR w Łodzi przeprowadzanych od 1991 r. pokazuje, że umożliwiająca to ustawa była potrzebna i spotkała się z dużym zainteresowaniem, szczególnie w środowiskach kombatanckich. Możliwość nakreślenia zgodnego z rzeczywistością obrazu działalności tych osób na rzecz niepodległości Polski jest bardzo ważna nie tylko dla uczestników tamtych wydarzeń, ale także dla kolejnych pokoleń. Równie istotne jest prawne potwierdzenie oczywistej prawdy, iż nie byli oni nigdy „przestępcami”, winnymi zarzucanych im niegdyś czynów.